

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора Колодія Анатолія Миколайовича на дисертацію Остапенко Анастасії Іванівни на тему «Законодавство у сфері оборони України як об'єкт систематизації», представлену до захисту у спеціалізовану вчену раду Національного університету оборони України на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Практична актуальність обраної теми пояснюється тим, що частина перша статті 17 Конституції України передбачає, що «Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою усього Українського народу», а частина друга зазначеної статті, що «Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості покладаються на Збройні Сили України», тобто саме на державу та Український народ покладається захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки. Звідси можна стверджувати, що усі суспільні та державні інституції є суб'єктами забезпечення суверенітету та територіальної цілісності України, але беззаперечно, що основоположна роль у цьому процесі належить Збройним Силам України, діяльність яких має регламентуватися якісним, ефективним та систематизованим законодавством. А це свідчить, що наукові доробки присвячені дослідженню законодавства у сфері оборони України як об'єкта систематизації є надзвичайно актуальними і у мирний час, і, особливо, в умовах військової агресії проти України.

Практична актуальність окресленої проблеми детермінується також процесом наближення національного законодавства до нормативно-правових джерел Європейського Союзу та Організації Північноатлантичного договору, адже дослідження проблеми систематизації законодавства у сфері оборони України повинно забезпечити подальшу військово-правову реформу, надавши їй

принципово нового ціннісно-орієнтованого поступу, що у свою чергу потребує формування оновленого наукознавчого потенціалу.

Теоретична актуальність цього дисертаційного дослідження зумовлюється тим, що аналогічних або навіть схожих комплексних монографічних напрацювань, насамперед військово-правового характеру, у національній юридичній доктрині майже не має, що, напевно, й зумовило увагу Остапенко А. І. до цієї проблеми. До того ж, доктринальна актуалізація теми пов'язаної із законодавством у сфері оборони України як об'єктом систематизації відбувається завдяки самій проблемі, яка є надзвичайно об'ємною, теоретично змістовною та невичерпною особливо якщо підходити до її опрацювання на основі сучасних наукознавчих позицій.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Науковий рівень дисертаційного дослідження відповідає вимогам, що висуваються до робіт на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право». Згаданий науковий рівень також відповідає та співпадає із змістом, сутністю та соціальним призначенням: Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11 серпня 2001 року № 2623-III; положень Стратегічного оборонного бюлетеня України, затвердженого Указом Президента України від 17 вересня 2021 року № 473/2021; Указу Президента України «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави» від 8 листопада 2019 року № 837; «Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2024 року № 476.

Наукові публікації здобувача відображено у 18 наукових публікаціях, а саме: 6 статтях, опублікованих у журналах, що індексується в наукометричних базах Web of Science та в українських виданнях, включених до переліку фахових для юридичних наук; 2 одноосібних розділах у колективних монографіях; 10 тезах доповідей та повідомлень на міжнародних науково-

практичних конференціях та круглих столах. Вони, достатньо повно, репрезентують наукову новизну обраної теми, якісно та змістовно характеризують дисертаційне дослідження.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Ціла низка положень, висновків, пропозицій та рекомендацій, що викладені у дисертаційному дослідженні були отримані вперше або істотно удосконалені і мають високий ступінь наукової новизни. Наукова новизна одержаних результатів (положень, узагальнень, висновків, пропозицій та рекомендацій) впливає з актуальності теми дослідження. Вона полягає також в тому, що сама робота є сучасним, комплексним науковим дослідженням систематизації законодавства у сфері оборони України, як багатоаспектного явища. Найбільш цікавими, теоретично новими та практично значущими є наступні положення, висновки, класифікації, узагальнення, пропозиції та рекомендації цього дисертаційного дослідження:

- твердження, що «Узагальнюючи результати наукових досліджень феномену «систематизації законодавства», варто відзначити, що вона є складною, комплексною, багатоаспектною категорією юридичної науки, яку розглядають як: правову діяльність; засіб удосконалення системи національного законодавства; засіб формування та реалізації конституційно-правової політики; нормотворчу/правотворчу діяльність; техніко-юридичну діяльність; узгодження нормативно-правових актів; організаційно-методичну діяльність; метод впливу на систему законодавства в частині встановлення та підтримання системних зав'язків; засіб упорядкування законодавства; функцію нормотворчої діяльності; форму вдосконалення законодавства; завдання правотворчої діяльності; спосіб оптимізації законодавства (с. 45);

- визначення, згідно якого «систематизація законодавства – це правова діяльність спеціально уповноважених та інших суб'єктів із приведення законодавства до внутрішньо узгодженої системи шляхом усунення суперечностей, дублювання, колізій, прогалин та законодавчих упущень,

застарілих норм з метою забезпечення його ефективності, зручності і доступності користування, зміцнення законності у процесі регулювання та охорони суспільних відносин» (с. 45);

- точка зору згідно якої «... аналіз норм чинного законодавства підтверджує відсутність єдиного підходу до розуміння понять «сфера національної безпеки» і «сфера оборони», «воєнна сфера», «сфери оборони і військового будівництва», їх розмежування, визначення змісту державної політики у сфері оборони, а це зумовлює необхідність приведення використання цих понять до єдиної уніфікованої форми через внесення змін до всіх законів та нормативно-правових актів, в яких виявлено порушення правової визначеності ...» (с. 69);

- дефініція, що «... систематизація законодавства у сфері оборони України – це правова діяльність спеціально уповноважених та інших суб'єктів із приведення законодавства до внутрішньо узгодженої системи шляхом усунення суперечностей, дублювання, колізій, прогалин та законодавчих упущень, застарілих норм з метою забезпечення його ефективності, зручності і доступності користування, зміцнення законності у процесі регулювання та охорони суспільних відносин щодо здійснення політичних, економічних, соціальних, воєнних, наукових, науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних та інших заходів держави з підготовки до збройного захисту та її захист у разі збройної агресії або збройного конфлікту (с. 93);

- пропозиція, що «... з огляду на важливість систематизації на сучасному етапі розвитку системи національного законодавства вбачаємо за необхідне доповнити Закон України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 року № 3354-ІХ відповідним розділом, який би визначив поняття, принципи, форми та способи систематизації законодавства, окреслив основні положення і закріпив обов'язок її проведення» (с. 99);

- ідея побудови структурно-функціональної моделі Центру забезпечення правотворчої діяльності Міністерства оборони України, яка має базуватися на

структурному поєднанні та функціональній взаємодії трьох блоків: наукового, нормопроектного та аналітичного (с. 109 - 113);

- дослідження права та законодавства тих країн, де на сьогодні існують узагальнені комплексні (консолідовані або кодифіковані) акти з питань оборони: Франції, США, Польщі, Австралії, Канади, Грузії (с. 160 – 170);

- висновок, що кодифікацію визнано перспективним способом формування системи законодавства у сфері оборони України (с. 194).

Отже дисертаційне дослідження Остапенко А. І. виконане на високому науково-теоретичному і методологічному рівнях.

Висновки, положення, рекомендації та пропозиції дисертації, які виносяться на захист відповідають всім вимогам положення на здобуття ступеня доктора філософії, є обґрунтованими та логічними, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість положень, висновків, рекомендацій та пропозицій дисертаційної роботи Остапенко А. І. не викликають жодних сумнівів. Вони логічно витікають із тексту дисертаційного дослідження та базуються на власних судженнях автора, її роздумах, зібраних доктринальних та нормативних матеріалах, їх аналізі та узагальненнях. Їх слід визнати достовірними, оскільки вони є результатом свідомого застосування їх автором сучасної методології, істинного бачення більшості проблем, які складають предмет наукового пошуку, уміння їх аналізувати, аргументувати, дискутувати, що об'єктивно підвищує наукову цінність роботи.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. В дисертаційній роботі, на високому рівні, представлено авторське розуміння законодавства у сфері оборони України як об'єкта систематизації. Остапенко А. І. здійснила належне опрацювання зібраних матеріалів, а тому можна стверджувати, що поставлені

наукові завдання виконані на високому теоретико-методологічному рівні, а дисертант оволодів необхідними для рівня доктора філософії компетенціями.

До того ж, Остапенко А. І. належним чином реалізувала методологію наукового дослідження, адже комплексно використала систему загальнонаукових, спеціальних та власне-правових методів. А саме, серед загальнонаукових (діалектичний, аналізу та синтезу, індукції та дедукції, системний, узагальнення, абстрагування, класифікації та групування, функціональний, системно-структурний, формально-логічний), спеціальних (прогнозування, експертних оцінок, статистичний, моделювання), власне-правових (історико-правовий, порівняльно-правовий) (с. 23 – 24).

Використання цієї методології забезпечило всебічність аналізу зазначеної проблеми та сприяло запровадженню актуально нових положень, висновків, пропозицій та рекомендацій до науки та практики військового права України.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження.

Сформульовані і аргументовані у дисертації положення, висновки, пропозиції та рекомендації мають істотне теоретичне і практичне значення. Саме тому їх уже впроваджено й надалі може бути використано у:

- у правотворчій діяльності – для підготовки законодавчих і підзаконних нормативних актів, подальшого вдосконалення чинного законодавства щодо систематизації законодавства у сфері оборони України (Додаток Г. Основні положення проєкту Концепції проєкту Кодексу про оборону України);

у нормотворчій діяльності – для формулювання пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів у сфері оборони та проведення систематизації законодавства у сфері оборони України (довідка Департаменту юридичного забезпечення Міністерства оборони України від 12 вересня 2025 року № 220/17/979);

- правозастосовній діяльності – для оптимізації статусу та діяльності Збройних Сил України. (Додаток Б. Загальні рекомендації щодо оцінювання ефективності реалізації нормативно-правових актів у сфері оборони України);

- навчально-методичній роботі – у процесі викладання навчальних дисциплін і курсів. Також можуть бути застосовані під час підготовки окремих структурних частин підручників, навчальних посібників, курсів лекцій відповідних правових дисциплін, навчально-методичних матеріалів (Додаток Д. 2-а акти впровадження наукових результатів дисертації).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Зміст дисертаційного дослідження є логічним, послідовним та взаємопов'язаним. Він підпорядкований одній меті – комплексному та системному дослідженню законодавства у сфері оборони України як об'єкта систематизації. Викладення матеріалу відбувається за принципом від загального до конкретного, що сприяє оптимальному сприйняттю та засвоєнню матеріалу.

Змістовно дисертація складається із титульного аркуша, анотації, змісту, вступу, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (218 найменувань, які викладені на 26 сторінках) та 6 додатків на 30 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 259 сторінок, із них обсяг основного тексту – 186 сторінок.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати представленого дослідження. Анотація викладена українською та англійською мовами.

У вступі обґрунтовується вибір теми дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами, мета і завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, наукова новизна отриманих результатів, практичне значення отриманих результатів, особистий внесок здобувача, апробація матеріалів дисертації, структура та обсяг дисертації.

У розділі 1 «Теоретико-правові засади дослідження законодавства у сфері оборони України як об'єкта систематизації» викладаються: загальнотеоретична характеристика систематизації законодавства; законодавство у сфері оборони України у сучасних нормативно-правових актах

та правовій доктрині; формування, розвиток і сучасний стан законодавства у сфері оборони України.

У Розділі 2 «Систематизація законодавства у сфері оборони України» досліджуються: поняття, ознаки, зміст і суб'єкти систематизації законодавства у сфері оборони України; оцінювання ефективності реалізації законодавства у сфері оборони України як передумова його систематизації; теоретичні підходи та прикладні аспекти систематизації законодавства у сфері оборони України; вплив особливостей законодавства у сфері оборони України на його систематизацію.

У Розділі 3 «Систематизація - перспективний спосіб удосконалення законодавства у сфері оборони України» вивчаються: досвід зарубіжних країн із систематизації законодавства у сфері оборони; перспективи систематизації законодавства у сфері оборони України.

Отримані висновки повністю відповідають змісту, меті та завданням дисертаційного дослідження.

Список використаних джерел складається з 218 найменувань, які викладені на 26 сторінках на доктринальні та нормативні, вітчизняні та закордонні джерела, що безпосередньо чи опосередковано відносяться до обраної теми. Додатки відображають теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження.

Усе вищевикладене дає підстави стверджувати, що дисертаційне дослідження Остапенко А. І. відповідає існуючим вимогам та є завершеною науковою працею, результати якої вирішують актуальне наукове завдання - формулювання авторської теорії законодавства у сфері оборони України як об'єкта систематизації.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Остапенко А. І. щодо законодавства у сфері оборони України як об'єкта систематизації рекомендуються для використання у процесі правового регулювання статусу та діяльності Збройних Сил України, Міністерства оборони України, Національної

гвардії України, Служби безпеки України, інших військових формувань та правоохоронних органів.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Остапенко А. І., водночас необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту.

1. Беззаперечно, що вибір об'єкта та предмета дослідження є прерогативою здобувача та його наукового керівника. Саме тому вони мали право і підстави назвати дисертаційне дослідження «Законодавство у сфері оборони України як об'єкт систематизації».

Разом з тим здається, що більш оптимальною, адаптованою до реалій сучасною правової системи України та зрозумілою для сприйняття була б назва «Систематизація законодавства у сфері оборони України».

2. У підрозділі 1.1, Остапенко А. І. формулює визначення згідно якого «систематизація законодавства – це правова діяльність спеціально уповноважених та інших суб'єктів із приведення законодавства до внутрішньо узгодженої системи шляхом усунення суперечностей, дублювання, колізій, прогалин та законодавчих упущень, застарілих норм з метою забезпечення його ефективності, зручності і доступності користування, зміцнення законності у процесі регулювання та охорони суспільних відносин» (с. 45).

Підтримуючи авторку у її намаганнях формулювати свої власні понятійно-категоріальні ряди і погоджуючись із запропонованим визначенням, хотілося б звернути увагу на необхідність більш чіткого розуміння такої ознаки як «спеціально уповноважені та інші суб'єкти», з тієї точки зору, що інкорпорацію, як форму систематизації, можуть здійснювати будь-які суб'єкти.

3. На сторінці 141 дисертаційного дослідження Остапенко А. І. зазначає «Саме тому далі розглянемо законодавство у сфері оборони у системі законодавства України як підсистему нормативно-правових актів, об'єднаних спільним предметом регулювання, а також виокремимо особливості, що істотно впливають на його систематизацію».

У зв'язку із цим стає не зрозумілою, а тому вимагає пояснення, її позиція стосовно того чи визнає авторка законодавство у сфері оборони окремою та самостійною галуззю законодавства у системі законодавства України або ж тільки підсистемою нормативно-правових актів. І знову ж таки підсистемою якої системи?

Висловлені побажання мають уточнюючий та дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного дослідження. Вони переслідують мету запросити автора до наукової дискусії та врахувати зазначені зауваження у подальшій науковій розробці проблеми дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота Остапенко А. І. є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам:

1. Дисертаційна робота Остапенко Анастасії Іванівни на тему «Законодавство у сфері оборони України як об'єкт систематизації» подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням. В ній отримано нові науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем розуміння та реалізації законодавства у сфері оборони України як об'єкта систематизації.

2. Дисертація Остапенко Анастасії Іванівни на тему «Законодавство у сфері оборони України як об'єкт систематизації» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету

